

Balatonyi Judit

Digitális szabályszegések a virtuális lockdown idején

Digital transgressions in a time of virtual lockdown.

[SIEF Working Group on Digital Ethnology and Folklore]

Digi02

Beszámoló a 15. SIEF kongresszusról, 2

(Breaking the rules? Power, participation and transgression.

Helsinki, 2021. június 19–24.)

DOI: [10.54742/tabula.2021.1.06](https://doi.org/10.54742/tabula.2021.1.06)

1.

A *Digitális szabályszegések a virtuális lockdown idején* (Digital transgressions in a time of virtual lockdown) című panel a *SIEF Working Group of Digital Ethnology and Folklore (DEF)* szervezésében valósult meg. A panel vezetői a 2015-ben megalapult munkacsoport alapítói, mindketten a digitális folklorisztika, illetve a vernakuláris vallásosság vizsgálatának meghatározó kutatói. Az egyikük Andrew Peck (Miami University), aki mostanság az online közösségek mindennapi kommunikációs gyakorlatait vizsgálja a mémek, hoaxok, városi legendák terjedésének szempontjából. A társszervező Robert Glenn Howard (University of Wisconsin-Madison), akinek neve egybeesik a *vernakuláris web* fogalmával, illetve a digitális folklorisztika tudományos legitimitásáért tett komoly erőfeszítésekkel, és nem mellesleg a nagysikerű 2011-es megjelenésű *Digital Jesus* szerzője is (Howard 2011). (1) Howard szerint a folklór, így a digitális folklór is olyan informálisan, a weben megosztott tudás, amelyről úgy véljük, összeköt bennünket. Talán előljáróban érdemes még tisztázni a vernakuláris web fogalmát is, amelyet Robert Glenn Howard, Clifford Geertz, és még korábban Max Weber *jelentésháló* (web of significance) fogalma alapján gondolt tovább: mint az ismeretes, Geertz szerint „az ember a jelentések maga szötte hálójában függő állat. A kultúrát tekintem ennek a hálónak, elemzését pedig éppen emiatt nem törvénykereső kísérleti tudománynak, hanem a jelentés nyomába szegődő értelmező tudománynak tartom” (Geertz 1994: 172). Howard szerint korunk kultúrája, különösen maga az internet a geertzi imaginisztikus háló valóságos, hús-vér manifesztációja, a strukturált, metaadatokból álló *adatok hálója* (web of data) a kommunikációs hálózatokon (network) keresztül áramlik. (2)

2.

A *Digitális szabályszegések a virtuális lockdown idején* címet viselő panel a vernakuláris weben, a digitális hálózatokon terjedő újabb folklórjelenségek, különösen a hoaxok, álhírek, pletykák, összeesküvéselméletek, illetve az újabb tiltakozási lehetőségek számbavételét tűzte ki céljául. Mindezeket a Covid-19-világjárvány okozta társadalmi-kulturális változások kontextusában, a digitalizáció térnyerésével összefüggésben, az egymástól (digitálisan) eltávolodó társadalmi és munkahelyi életvilágok mikro- és makrokörnyezetében tervezték vizsgálni, különös hangsúllyal a szabályszegésekre. Lássuk miként szóltak hozzá a kérdéskörhöz a panel előadói! A panelben három kutatás eredményei hangzottak el.

3. Az első szerzőpáros, Natalya Legostaeva és Valeriya Vasilkova (St Petersburg State University) *Social bots as a tool for promoting conspiracy narratives in the context of COVID-19: explosion of meanings* című előadásukban a VKontakte orosz közösségi oldal (3) Covid–19 címkét használó algoritmusalapú botjait (4) mint a félretájékoztató új műfajait vizsgálták a 2020 márciusa és júniusa közötti időszakban. Eredményeik szerint ezek jellemzően olyan, a kormányzati politikát és a hazai egészségügyi rendszert kritizáló ellenzéki politikai tartalmak voltak, amelyek a digitális rabszolgaságról, az élelmiszer- és gyógyszermérgezésekről szóló összeesküvéselméleteket népszerűsítették, továbbá marketing jellegű propagandacélokat is szolgáltak. A kutatók az említett összeesküvéselméleteket az *infodémia* fogalmával keretelték. A kifejezést még az első SARS koronavírus okozta világjárvány során alkotta David J. Rothkopf politikai elemző, reflektálva a hír- és információáramlás növekvő „fertőzöttségére”. Az előadók szerint a „vírusnál is gyorsabban terjedő” infodémia megbízhatatlan információi az említett orosz közösségi felület esetében a globális katasztrófa bűnöseit igyekeztek megtalálni és beazonosítani, ezzel manipulálva, dezinformálva a felhasználók tömegeit. A bűnösök között Kína, Bill Gates vagy éppen az 5G technológia is előkelő helyeken szerepelt.
4. Maria Isabel Lemos (ISCTE-IUL) előadása a Zöld-foki-szigetekre vezette el a hallgatókat, ahol a vernakuláris web és a pandémia összefüggéseit egy másik perspektívából vizsgálta. Kutatásaiban a pandémia alatti korlátozások professzionális történetmondásra gyakorolt hatásait elemezte, különös tekintettel a mediatisált, digitalizált mesék újfajta formáira, a hagyományos repertoár átalakulására és a mesemondás újabb kihívásaira és funkcióira. Az előadás mindezek kapcsán izgalmas kérdéseket vetett fel a hatalom, a hitelesség, a hagyományos tudás, a különféle társadalmi interakciók (kisebbségi csoportok és a többség viszonya, tudásmegosztás, tudáselérés), a részvétel, a kulturális identitásmenedzsment, illetve az újfajta (digitális) performatív gyakorlatok komplex összefüggéseiről is. A történetmesélést a társadalmi rend fenntartásának vagy éppen megtörésének egyik aktív kulturális eszközének tekintette.
5. Végül, a panel harmadik és egyben befejező előadása, Robert Glenn Howard (University Wisconsin) *Transgressing with the truth? Gun rights discourse about the Kenosha protest shootings and the American national identity* című szövege a rendőri brutalitás és rasszizmus elleni tiltakozások amerikai társadalomra, elsősorban a nemzeti identitásra gyakorolt hatásait elemezte a vernakuláris web és a pandémia metszetében. Howard előadásában a rendőri túlkapások/beavatkozások, az önjelölt igazságosztók, és a mindezen történések miatt karanténotthonaik biztonságát ideiglenesen felfüggesztő tiltakozók akcióiról készült véres és felkavaró amatőr videofelvételek társadalmi hatásaival foglalkozott. Egy-egy esemény többféle olvasatát, értelmezését is megismerhettük, példákat láthattunk arra, ahogy a digitális média társadalmi nyilvánossága diszkurzív szinten megkonstruálta a hidegvérű gyilkosok, fegyverjogi aktivisták, bűnösök és mártírok toposzait.
6. Az előadásokban bemutatott régi-új digitális és digitalizált folklórjelenségeket a szervezők és az előadók szerint is a járvány jelentette bizonytalanság, a betegség, valamint politikai és társadalmi egyenlőtlenségek miatti kollektív és egyéni szorongás termelte ki. A vizsgált jelenségek a bizonytalanságokból való lehetséges kilépést és a megváltozott, ismeretlen és veszélyes világ értelmezését/megértését célozták – nemes, segítő, ugyanakkor aljas, manipulatív motivációk mentén is artikulálódhattak.

JEGYZETEK

1 Howard kötetében, sok más mellett a Leonard Norman Primiano által kidolgozott *vernakuláris vallás* – megélt, megvalósult, mindennapi vallás – koncepciója szerint közelíti meg a különféle vallásos, illetve folklorisztikai jelenségeket (Primiano 1995). A kötet ismertetését ld. [Tabula 2017 \(1–2\)](#) számában. [A szerk.]

2 Lásd például: <https://blogs.loc.gov/thesignal/2013/02/born-digital-folklore-and-the-vernacular-web-an-interview-with-robert-glenn-howard/> (utolsó letöltés: 2021. 09. 08.)

3 A VK ('ВКонтакте') több nyelven is elérhető, de az orosz felhasználók körében a legnépszerűbb. A VK lehetővé teszi a felhasználók számára a publikus vagy privát üzenetküldést, csoportok, oldalak és események készítését, valamint megoszthatóak a bejegyzések, képek, videók, hangfájlok és játékok.

4 A robot szóból alakult ki maga a kifejezés. A számítógépes bot, web bot stb., egy olyan szoftver, amely automatizált feladatokat hajt végre, gyakran politikai célokat szolgálva. Lásd erről: <https://cordis.europa.eu/project/id/648311> (utolsó letöltés: 2021. 09. 08)

IRODALOM

GEERTZ, CLIFFORD

1994 Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Budapest: Századvég.

HOWARD, ROBERT GLENN

2011 Digital Jesus. The Making of a New Christian Fundamentalist Community on the Internet (The New and Alternative Religions Series). New York: NYU Press.
<https://doi.org/10.18574/nyu/9780814773086.001.0001>

PRIMIANO, LEONARD NORMAN

1995 Vernacular Religion and the Search for Method in Religious Folklife. *Western Folklore*, LIV(1):37–56. <https://doi.org/10.2307/1499910>